

hatatlan feladata az erdélyi magyar irodalomnak, hogy ezeket a szellemi érintkezéseket kimélyítse.” (*Erdély az én hazám*. Erdélyi Helikon 1929.) — Kuncz igyekszik valóra is váltani ezt a programot: fordítások, közös felolvasóutak, írói tanácskozások során próbálja közösséggé szervezni az erdélyi román, magyar és szász irodalom képviselőit.

Hogy mit tett Kuncz Aladár a romániai magyar irodalom minőségi emelkedése érdekében, azt éppen a halála (1931) után következő időszak igazolta. Sok egyéb körülmény mellett az ő szerkesztői munkájának hiánya,

műveltségének, tájékozottságának és emberiségének nélkülözése is magyarázza a Helikon későbbi elszigetelődését a kortársi román irodalomtól, eltávolodását Kuncz humanista eszményeitől — eszmei és művészi színvonalának süllyedését.

Kuncz Aladár eszményei valójában csupán polgári illúziók voltak — megmaradtak a polgári humanizmus világában. Ő azonban becsülettel és következetes hűséggel képviselte ezeket az eszményeket egy embertelen kor viharai között is.

Pomogáts Béla

GYÓRY DEZSŐ: A NAGY ÉRETTSÉGI

(Magvető, Bp. 1960. 354 l.)

A Magyar Tanácsköztársaság megszületésének negyvenedik évfordulója óta megnőtt az olyan művek száma, melyek különböző formában a dicsőséges napok emlékét elevenítik fel. Hosszú évek után megszólaltak az események szemtanúi s írásban is lerőgzítették meglevenedett emlékeiket. Ennek a visszatekintő folyamatnak egyik szép darabja Győry Dezső lírai hangvételű műve is.

Győry Dezső eredetileg költőnek indult, versei a Horthy-korszak idején Pozsonyban jelentek meg. Csak a felszabadulás után tért haza Magyarországra s csak ekkor kezdett el foglalkozni prózával. De prózai műveit is át-meg áthatja belső, szubjektív, lírai érzésektől átfűtött hangja. Regényei mindig személyes élményből fakadnak: az eseményeket vagy elbeszélésekből ismerte meg, vagy pedig saját maga élte át. Mindig regényét személyes vallomások kíséretében nyújtja át az olvasónak, s ezek a vallomások az író legintimebb műhelytitkairól is fellebbentik a fátylat. Ha csak ezeket a sorokat olvassuk el, akkor is előtünk áll az önmagával hosszú s küzdelmes harcot megvívott, polgári környezetből induló, s polgári szokásait, gondolatait csak nehezen legyőző, de egyre inkább a szocializmus igazsága mellett kiálló író nagyon szimpatikus, megnyerő portréja.

Első regényei többnyire a múltból szólnak. Trilógiának induló — cddig kétrészes — történelmi regényt írt nagyapjáról, beleszóve alakját a szabadságharc legendás eseményei közé. Örökké visszatérő, állandó gondolköre a haza, s ebbe beleépítve a szűkebb otthoni táj, Gömör megye, a gömöri emberek iránti szeretete. A nagy történelmi fordulókat is szűkebb pátriájának határain ki-kitinkintgetve szemléli, s csak ebből a szemszögéből bontja ki teljessé. Akár Czabán Samuról, a néptanítóról ír (*A veszedelmes ember*), akár az 1848-as napok emlékét eleveníti fel (*Viharvirág, Sorsvirág*), akár a Tanácsköztársas-

ság alatt átélt élményeit veti papírra, ezt mindig a hazai táj keretei között teszi, s kissé mindig a „hazai” ember szemével tekint ki át.

A viszonylagos azonosság ellenére azonban Győry Dezső prózairó munkássága az utolsó tíz évben erőteljesen fejlődött. Témái egyre jobban közelednek a mához. A szabadságharc eseményei még kissé rózsaszínű felhőkben úsznak, a regények stílusa erősen romantikus. Az író maga így foglalja össze regénye indítóokát: „Szeretem az életet, a népcmet, a derűs küzdést és a romantikát”. Ezekkel a szavakkal írói állásfoglalásáról is vall. Ahogy témában és időben közeledik az író a mához, abban a mértékben válik hitelesebbé, reálisabbá művének cselekménye.

„A nagy érettségi” c. regényének alapja a személyes élmény. Ebben a műben már lefoszlott a költő ábrázolásmódjáról a romantikus máz, a regény valóban azt a célt szolgálja, amit az író az előszóban így fogalmazott meg: „Ifjúságunk első nagy történelmi emlékeiről szeretnék őszintén, szépítgetés és utólagos okosságok nélkül írni”.

Valóban, a regény egyik fő jellemzője az őszinteség. Egy nem marxista világnézetű ember vall benne azokról a napokról, melyek először rázták meg, s először ébresztették rá a valóságra, s mely eleinte nem más, csak „a ki nem próbált ismeretlen” és csak később sodorja magával és ismerteti meg lényegével az események részvevőjét. Ez a minden áron és minden körülmények közötti őszinteség sok helyütt már a szubjektívítés felé sodorja az író. A szubjektív élmények, szubjektív benyomások az egész regényen át erősebb hangsúlyt kapnak, mint a döntő események. Ezt a színezetet támasztja alá a regény vallomás-jellege is. Az író önmagáról vall, önmaga élményeiből bontakoztatja ki a Tanácsköztársaság eseményeit. Ez egyrészt végtelenül vonzóvá, lebilincselővé teszi a regényt. Az olvasó is benne érzi magát az események sodrában, a szemtanúval együtt éli át a

Tanácsköztársaságnak az író által kiragadott, s az író számára oly fontos napjait. De valahol itt rejlik a regény buktatója is. Az író számára felbecsülhetetlen jelentőséggel bírnak saját élményei. Ezek színesek, érdekesek, megkapóak. Ugyanakkor azonban a Tanácsköztársaság helyi eseményeinek fontosabb mozzanatai — az északi hadjárat egyes döntő lépései — csak vázlatosan, sőt: szárazon vannak felrajzolva. Így a gyanútlan olvasó kissé elvész az élmények között, s néha nem tudja megállapítani, hogy melyik esemény volt a fontosabb: a közvetlen élmény, vagy a csak felvázolt, de döntő mozzanat. Az író számára — minden valószínűség szerint — az előbbi. A közbeeső rész az író számára csak az összekötő szöveg szerepét tölti be és sokszor nem más, csak sűrű adathalmaz.

Ebből a szubjektív szemléletből ered a regény másik hibája is. Az író egy pontból: önmaga nézőpontjából tekinti át az eseményeket. Önmaga szemszögéből bontakoztatja ki a Tanácsköztársaság egész időszakát. Ez szintén kettős jellegű: egyrészt nagyon érdekessé teszi a regényt, másrészt azonban leszűkíti az egész cselekmény perspektíváját. A regény emiatt nem tud valóban történelmivé válni, nem tudja szélesen áttekinteni az események látókörét. Nem válik és nem is válhat többé regényes visszaemlékezésnél.

Ugyanebből fakad azonban a regény legnagyobb hibája, melyre már előbb is utaltunk. Az író, éppen azért, mert szubjektíven

írja le az átélt napokat, szinte érzékelhető élményközelségre hozza azokat. Olyan, ma már történelmi névvé váló emberek válnak személyes ismerősükké, mint pl. Karikás Frigyes. Az író érzékeltes színekkel rajzolja meg a 39-es dandár legendás politikai biztosát, mindig a rangjós hangján szólva róla, de ugyanakkor nem titkolva el kisebb-nagyobb hibáit sem — s éppen ezáltal válik az alak hitelessé.

A Rimaszombat körüli csaták minden aprólékos mozzanatát együtt éljük át a 39-es dandárral, a város népével, s magával az íróval, aki hol a városban, hol a harcoló katonák között élt. Különbözően is nagy erénye a regénynek szép, színes, állandó lírai hangfutamoktól átszőtt stílusa. Közvetlenebb, személyesebb hangon talán még nem is írtak a Magyar Tanácsköztársaságról.

Nagyon hasznos és jó ötlet volt az eseménynaptár s a név- és szómagyarázat „Jegyzetek” címszó alatt. Ritkán talál az ember egy regény után ilyen alapos és mindenre kiterjedő függelékét.

A regényhez Halasi Andor írt tartalmat, s az egész mű hangulatához alkalmazkodó bevezetőt.

Mindent összefoglalva megállapíthatjuk: Györy Dezső szép regénye — kisebb hibái ellenére is — méltó darabja a Magyar Tanácsköztársaságról szóló, egyre inkább sokasodó műveknek.

Somogyi Anna

LITKIN VASZILIJ — PETŐFI KOMI (ZÜRJÉN) FORDÍTÓJA

Az 1960. szeptember 20—24-e között megrendezett budapesti Nemzetközi Finnugor Kongresszus mintegy 70 előadása közül a legtöbb német vagy orosz nyelven hangzott el. Érthető, hogy a Kongresszus közönsége nagy kíváncsisággal és érdeklődéssel várta Litkin Vaszilijnek, a Moszkvai Nyelvtudományi Intézet komi származású osztályvezetőjének magyar nyelvű előadását. Az Akadémia II. emeleti kis előadóterme zsúfolásig telt a hirdetett időpontra, sokan az ajtón kívül rekedve hallgatóztak. Alacsony termetű, szőke, meghatározhatatlan korú férfi lépett az előadói asztalhoz s kissé idegenes ejtéssel, de nyelvtanilag hibátlan magyarsággal érdekes, színvonalas felolvasást tartott. Meleg ünneplése után a hallgatóság soraiból sokan körülvették, és régi barátként üdvözölték, ölelgették. A legtöbben csak ekkor tudták meg, hogy a neves tudós a 20-as évek végén egy évig Magyarországon tanult, s az Eötvös Kollégiumnak is tagja volt.

Litkin ma Európa-szerte ismert, tekintélyes finnugor nyelvész. Cikkei és nagyobb munkái nélkül a permi nyelvek kutatója nem

kezdhet eredményes bűvárlatokba. Litkin dolgozta fel először modern, tudományos igénnyel a magyar nyelvemlékek után legrégebb finnugor nyelvemlék csoportot, a XIV. század végéről származó Abur jeles zürjén nyelvű szövegeket.

Azonban Litkin nemcsak tudós résztvevője volt a Kongresszusnak. A Nemzetközi Finnugor Kongresszus tiszteletére rendezett ünnepi hangverseny műsorában Ilja Vaszj komi költő egy versét hallhattuk. Ilja Vaszj Litkin költői neve. Litkin, a költő, már a Kongresszust megelőzőleg sem volt teljesen ismeretlen nálunk. Zsirai Miklós *A finnugorság ismertetésében*, valamint a *Finnugor rokonságunkban* költőként is megemlíti. Weöres Sándor *A lélek idézése* című gazdag műfordítás kötetében Litkin egy versét is megtalálhatjuk. Komi Lány című verse a Rádióban többször elhangzott.

Litkin — a földműves család gyermeke — 1895-ben született egy Sziktivkar melletti kis faluban. A paraszti sorsot és a munkás életet igen fiatalon, saját bőrén ismerte meg. Kultúra iránti különleges fogékonysága már igen